

HÓDI SÁNDOR

Van-e alternatívája az asszimilációnak?¹

„Libidóelvonás”

Freud 1918. november 29-én Ferenczi Sándorhoz írott levelében így próbálja Ferenczit a várható eseményekre, az Osztrák-Magyar Monarchia széthullására, Magyarország feldarabolására felkészíteni: Tudom, hogy Ön magyar hazafi és e tekintetben fájdalmas tapasztalatok várhatók... Vonja el libidóját a hazáról és helyezze a pszichoanalízisre, különben kellemetlenül fogja érezni magát.²

Sokat jelentő figyelmeztetés. Kiderül belőle, hogy a küszöbön álló változások előre láthatóak voltak, vagyis számos figyelmeztető jele volt a közelgő veszélynek. Nincs tudomásom róla, hogy Ferenczi megfogadta-e Freud tanácsát, de ez nem is annyira érdekes. A problémás helyzetek kezelésének a módjára vonatkozóan tartottam fontosnak megemlíteni az esetet. Bizonyára sokan voltak, akik – bár nem tudtak róla – Freud tanácsának a szellemében jártak el – amennyire csak lehetett, visszafogták hazafias érzéseiket. A többség azonban nem ezt tette: az emberek negyed századon át Trianonról beszéltek, sosem heverték ki azt a csalódást, amelyet Magyarország feldarabolása okozott nekik.

Napjainkra megfordult ez az arány. A nemzet többsége túltette magát a helyzeten, áthelyezték libidójukat, az anyagiak hajszolása vagy szakmai karrierjük építése köti le őket. És vannak, de a kelleténél sokkal kevesebben, akik ma is a nemzetet ért szörnyű igazságtalanság gondolatával fekszenek és kelnek. Annak, hogy valakit a nemzettudat ápolása helyett az anyagiak hajszolása vagy szakmai karrierjének az építése köt le, sem az anyaországban, sem a többségi népek esetében nincs különösebb jelentősége. Attól még magyarok, szerbek, románok, szlovákok maradnak. A kisebbségi helyzetben levők esetében azonban más a helyzet: identitástudatuk elbizonytalanodása, anyanyelvük romlása az első lépés későbbi asszimilálódásukban.

A libidó kezelésének kérdése lenne az egész? Elég mást gondolni, mást szeretni, mást akarni, és megszabadulunk a nyomasztó gondok egész sorától? Pszichológiai tény, hogy a szoros azonosulás valamivel vagy valakivel gyakran jár azzal a következménnyel, hogy a kedvezőtlen változások később fájdalmasan érintenek bennünket, legyen szó barátságról, szerelemről, pártról, elvekről, nemzetről. Különösen fájdalmasak a csalódások, ha következetesen akarunk maradni önmagunkhoz, ha erénynek tekintjük a kitartást és az állhatatosságot.

Ezzel a dilemmával életünk folyamán mindannyian szembekerülünk. Tartsunk-e ki elveink mellett, vagy alkalmazkodjunk a körülményekhez? Maradjunk meg magyaroknak, szerbeknek, albánoknak, románoknak, szlovákoknak, vagy váltsunk identitást, lépünk be az erősebb, sikeresebb népek sorába. Legyünk mind angolok, franciák, németek, olaszok? Nézzünk mindig előre, vagy körömszakadtáig harcoljunk saját igazunkért? Meddig lehet a libidóáthelyezéssel elmenni? Lehet-e tiszta lelkiismerettel élni, ha úton-útfélen megtagadjuk önmagunkat? Másfelől, ha szembe szegülünk a változó időkkel, meddig lehet kitartani? Meddig maradjunk azok, akik vagyunk? Mit veszünk azzal, ha asszimilálódunk? Mikor válik az állhatatosság rögeszmévé? Előremutató, bölcs dolog-e a fájdalmas csalódások sorába belepusztulni? És sorolhatnánk tovább a megválaszolásra váró kérdések sokaságát.

(...) Tartsunk-e ki elveink mellett, vagy alkalmazkodjunk a körülményekhez? Nézzünk mindig előre, vagy körömszakadtáig harcoljunk saját igazunkért? Mikor válik az állhatatosság rögeszmévé?

A Freud említette „libidóáthelyezés” néha elkerülhetetlen. De mikor tegyük meg az első lépést? Meddig várjunk vele? Hol a határ? Erre vonatkozóan nincs szabály. Tudjuk viszont, hogy a különböző szükségletek, törekvések körüli alku önmagunkon belül és egy-

¹ Részlet a szerző Farkasveremben című hosszabb tanulmányából, amely régebb óta megjelentetésre vár a Forum Kiadónál.

² Jones, Ernst; (1960-1962): *Das Leben und Werk von Sigmund Freud*. Bd. 1-3. Berns-Stuttgart, Huber. Idézi Harmath Pál: *Freud, Ferenczi és a magyarországi pszichoanalízis. – A budapesti mélylélektani iskola története, 1908-1983 – Az Európai Protesztáns Magyar Szabadegyetem (Bern) kiadása, 1986.*

más között is súlyos konfliktusokkal jár együtt. A küzdelem, a próbatét, a kitartás, a csalódás fontos része a személyiség társadalmi éretté válásának.

(...) A küzdelem, a próbatét, a kitartás, a csalódás fontos része a személyiség társadalmi éretté válásának.

Mindennapi életünkben általában tisztában vagyunk vele, mikor milyen kockázatot vállalunk magunkra egy-egy döntésünkkel. Előfordul azonban, hogy – mintha a fájdalmas csalódástól nem akarnánk megkímélni magunkat – a figyelmeztető jeleket nem vesszük figyelembe. Szabálynak tekinthető, hogy minél több fázissal, áldozattal, frusztrációval jár valaminek a megszerzése és megőrzése – beleértve nemzeti identitásunkat is –, annál nagyobb értéket képvisel számunkra. Azokban a társadalmakban, amelyekben az egyéni szabadság és érvényesülési vágy a legfőbb érték, minden egyéb háttérbe szorul. Az individualizmus nehezen egyeztethető össze az önös érdekeken túlmutató dolgokkal. Az, akiknek a magyar, a szerb, a román, a német, az angol beszéd helyzetüknél fogva természetes létállapot, ennek nem tulajdonítanak különösebb fontosságot. Azok számára viszont, akiknek naponta kell megküzdeniük érte, és örülnek, ha valakivel anyanyelvükön beszélhetnek, felbecsülhetetlen értéket jelent. Azok, akik keveset ruháznak be emberi kapcsolataikba, érthetően könnyebben fordítanak hátat egymásnak.³ Ami fordítva is igaz: a közösséggel való szoros azonosulás arra készíti az embereket, hogy ismételten kísérletet tegyenek a problémák rendezésére, és ezek az emberek a helyzet megoldása tekintetében is reménykedőbbek.

A libidókezelés bár egyéni döntés kérdése, alapjában véve neveltetésünk, közösségi beágyazottságunk függvénye.

A „német doktorok”

Amikor Freudot meghívták Amerikába, hogy a pszichoanalízisről tartson előadássorozatot, az egyik helyen a „német doktorok” tiszteletére a német császárság címerével díszítették fel a szálláshelyüket. A „német doktorok” közül Freud osztrák, Ferenczi magyar, Jung pedig svájci volt.

Amerikában ezt akkor sem értették, de ma sem látunk tisztán a nemzettudat vonatkozásában. Egyszerűen nem értik a nemzeti hovatartozással kapcsolatos problémákat. Amerikában ugyanis többnyire csak olyan embereket ismernek, akik bár különböző szár-

mazásúak, az amerikaiak kívül nem fűtik őket más hazafias érzések, mert egykori nemzeti identitásukról könnyűszerrel áthelyezték libidójukat másra – nevezetesen a pénzre. Nem értik, hogy a kis népek fennmaradása – küzdelme, versengése, harca – elválaszthatatlan a nemzeti identitástól. Nem értik, hogy az emberek társadalmi helyzetüknél, gazdasági körülményeiknél, társas kapcsolataiknál, személyi adottságaiknál, neveltetésüknél fogva ugyanazt a valóságot sokféleképpen élhetik meg. Ugyanazon oknál fogva nem értik, ahogyan a jólétben élők sem tudják átérezni és elfogadni azoknak az életérzését és világlátását, akik sok mindenben hiányt szenvednek. Másképpen merül fel a nemzeti hovatartozás érzése a sikeres, prosperáló, gazdasági és katonai hatalommal rendelkező nemzetek tagjainál, és másként a leigázott, szabadságuktól megfosztott népeknél.⁴

Azt mondtuk, hogy Európának abban a szögletében, amelyben élünk, talán az élet egyetlen vonatkozásában sincs annyi kétség, zavar, elhallgatás, csúsztatás, mellébeszélés, mint a nemzeti identitás vonatkozásában. Ez nem az emberek sajátos lelkületéből adódik, hanem a nemzeti közösségek egymáshoz való viszonyából. Abból a körülményből, hogy a gyengébb pozícióban levő népek tagjai hosszabb-rövidebb ideig kénytelenek alávetni magukat az erősebb, a többségi nép akaratának. És minthogy az idők változnak, és forgandó a népek szerencséje, az erőviszonyok is megváltoznak, utóbb azok kerekednek felül, akik korábban hátrányos megkülönböztetésben részesültek. Ez történt Trianonban, és ez történik ma az egykori Jugoszlávia területén.

Szönyeg alá söpört problémák

Jugoszlávia széthullását megelőzően Borisav Jović, az államelnökség elnöke interjút adott bizonyos Leo Schultzbergernek, a New York Times újságírójának. Az 1991. február 11-én Belgrádban folytatott beszélgetés témája a nemzetek közötti problémákra vonatkozott. Borisav Jović a beszélgetés során elmondta, hogy Jugoszláviában, amióta létrejött, mindig voltak nemzetek közötti problémák, amelyeket több-kevesebb sikerrel kezeltek. A helyzet az, mondta, hogy ezek a problémák most felhalmozódtak, és vagy megoldjuk őket, vagy felrobbantják az országot. Az egyes nemzetek közötti nézetkülönbség oka az, mondta Jović, hogy mind többen vannak – elsősorban az albánok –, akik olyan jogokat követelnek ma-

³ Hódi Sándor: *Köszönöm, Drágám! Szerelem, szex, házasság a Vajdaságban. A házastársi konfliktusok pszichológiai és családpszichológiai vizsgálata. Újvidék, Forum Könyvkiadó, 2006.*

⁴ Hódi Sándor: *Nemzeti önkép. Régió kutatás. Újvidék, Forum Könyvkiadó, 2003.*

guknak, amelyek nem illetik meg őket, amelyeket nem kaphatnak meg, mert azokat a nemzetközi közösség sem ismeri el senkinek.

Borisav Jović a népek önrendelkezési jogáról beszélt, rávilágítva a probléma lényegére: nevezetesen arra, hogy ez a kérdés nyílt és megoldatlan világszerte. Az interjút az amerikai lap nem közölte.

A történet igen tanulságos. A lecke fel volt adva. Amerika és a nagyhatalmak azonban nem tudtak mihez kezdeni vele, ezért Jugoszlávia – mérhetetlen szenvedést okozva – széthullott. Az egykori testvérnépek véres háborúba keveredtek egymással. A nagyhatalmak ötletesebb megoldás híján az egyre zsugorodó országot gazdasági szankciókkal sújtották, zárlat alá helyezték, lebombázták, anélkül, hogy a nemzetközi közösség a népek önrendelkezési jogával kapcsolatosan valamilyen előremutató álláspont-ra jutott volna.

Amit a világ közvéleménye előtt megpróbálnak utólag a szerbek nyakába varrni, az korántsem csak szerb probléma. A különböző népek együttélésének, az etnikai közösségek közötti kapcsolatoknak a rendezése Trianon óta kiált megoldásért. És nemcsak itt, Közép- és Kelet-Európában vagy a Balkánon, de a helyzet ebben a vonatkozásban Nyugaton sem sokkal jobb. A napokban adott hírt róla a média, hogy a francia nemzetgyűlésben a képviselők többsége végre megszavazta azt a rendkívüli javaslatot, amely a regionális (azaz kisebbségi) nyelvek elismerését bevenné a francia alkotmányba.⁵

A kisebbségi vagy regionális nyelvek elismerésének ügye eddig a francia politikai élet tabutémája volt: a francia politikusok attól félték, hogy minden ilyen lépés a kisebbségek részéről ilyen-olyan követelésekhez, végső soron a szeparatista tendenciák erősödéséhez vezethetne. A franciáknak ugyanaz a dilemmájuk, mint amit Borisav Jović fejtegetett Jugoszlávia széthullását megelőzően.

Franciaország 1999-ben aláírta a „kisebbségi vagy regionális nyelvek európai chartáját”, de mindmáig nem ratifikálták, arra hivatkozva, hogy ez a charta ellentétes a francia alapelvekkel, mert jogot adna a regionális nyelvek használatára. Franciaországban a bretontól a korzikain, az elzászin, az okszitánon, a katalánon, a savoyain át a flamandig mintegy 75 regionális nyelv létezik. Ennyiféle nép szenved a francia elnyomástól.

Franciaországban tehát – de említhetnénk Spanyolországot vagy Olaszországot is – a népek sokféleségét és egyenjogúságát illetően ugyanaz a kilátástalan, sötét történelmi időszak honol, mint Szerbiában vagy az egykori Osztrák-Magyar Monarchia

utódállamaiban. Ha Trianonra gondolunk, ezt a körülményt mindenképpen szem előtt kell tartanunk.

Az még csak hagyján, hogy Nyugaton nem értik, miért fáj a magyaroknak Trianon. Mint ahogyan nem értik azt sem, hogy a szerbek miért ragaszkodnak foggal-körömmel Koszovóhoz. Ennél sokkal nyugtalanítóbb, hogy a nemzeti kérdés kezelésében a volt szocialista országokban sem következett be érdemi változás a rendszerváltás után. A növekvő szólás- és sajtószabadságnak köszönhetően a kérdés irodalma ugyan gazdagabb lett, a politikai viszonyulás azonban mit sem változott, továbbra is a problémák elhallgatásának, a nemzetiségi kérdés bagatellizálásának lehetünk tanúi. A múlttal való szembenézés, a jelen helyzet felmérése és a jövőre vonatkozó megoldáskeresés ott is elmaradt, ahol a korábban együtt élő népek nem kérnek többet egymásból, (Csehszlovákia, Szovjetunió), vagy ahol háborúba keveredtek egymással (Jugoszlávia). A politikusok rendületlenül azal áltatják magukat és a világot, hogy nemzetiségi problémák nincsenek, vagy ha vannak, majd megoldódnak önmaguktól. Miközben az illetékesek itt is, ott is megpróbálják homokba dugni a fejüket, a térségben mindenütt pattanásig nőnek a bel- és külpolitikai feszültségek, a nemzeti kisebbségek több ezres tömegeit készítetve politikai szervezkedésre vagy menekülésre. Ezt a bűzös politikai állóvizet kavarta fel Koszovó.

Az önvédelmi harc

Minden népnek, különösképpen a kisebbségeknek, a nemzetrészeknek áldozatos önvédelmi harcot kell folytatnia, ha fönny akar maradni más népek tengerében. Ebben a vonatkozásban példamutató volt a koszovói albánok küzdelme. Példás önfegyelmel szervezték meg párhuzamos államukat, és harcolták ki szabadságukat. Az (állam)igazgatás – anyakönyvvezetés, bíróságok –, az iskolák, az egészségügyi szolgáltatás is a föld alá vonult. Az albánok nem vettek részt a választásokon, a népszámláláson, az albán asszonyok nem szültek „szerb” kórházban, az albán gyermekek nem jártak szerb iskolába.

Közben zajlottak az újkori balkáni háborúk: Szlovénia, Horvátország, majd Bosznia kivált az egykori Jugoszláviából. Önállóvá vált Macedónia, aztán kivált Montenegró. Csak a vak nem látta, hogy eljön Koszovó függetlenné válásának ideje is. Különösen azt követően, hogy az albánok létrehozták a Koszovói Felszabadítási Hadsereget (UCK), és az önállóságért folyó küzdelem átlépett a fegyveres szakaszába.

⁵ Gesztus (MTI/AP). Magyar Szó. 2008. május 24., 25. (szombat-vasárnap)

A szerbek részéről gyakran elhangzik a vád, hogy az USA, a CIA segítette, pénzelte az UCK-t. Nem kétséges, hogy az albánok önrendelkezési küzdelmének utolsó fázisában szükségük volt külső segítségre, a nagyhatalmak jóváhagyására és támogatásra. De vajon miért ne éltek volna az albánok a felajánlott segítséggel, miután a szerbekkel nem tudtak zöld ágra vergődni? Melyik kisebbség nem tenné ugyanezt?

Koszovó függetlenné vált. És ezzel a berlini kongresszus óta érvényes „szabályok” föl lettek rúgva. Új állam született Európában. A lecke föl lett adva mindazoknak, akik Trianon óta nem hajlandók szembenézni egy nyugtalanító kérdés megoldatlanságával.

A szerbek a trianoni döntést igazságosnak tartották, elvégre az egykori Magyarországból jelentős területeket – közel húszezer négyzetkilométert – csatoltak a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz több mint 600 ezer magyarral. Legfeljebb azt sérelmezték, hogy a békediktátummal nem jutottak nagyobb zsákmányhoz, hiszen az első világháború végén Magyarország déli területeit egészen Barcs–Baja–Szeged vonaláig szállták meg a szerb csapatok.

Ahogy az *A déli végeken* című tanulmánykötetem bevezető részében kifejtettem⁶, a történelem tanulsága szerint – bár a rettegés, a fenyegetettség, a megalázottság nem egyforma arányban sújtotta az itt élő népeket – a továbbiakban senki sem kíván a szerbekkel egy fedél alatt élni. A népek akaratából a hat köztársaságból hat független állam jött létre. A két autonóm tartomány közül az egyik, Koszovó szintén önálló állammá vált. Egyedül a Vajdaság maradt Szerbia foglya, s azon belül a magyarság, amely hosszú hányattatás után gazdaságilag megtörve, politikailag szétzilálva, régi-új vezetőitől megtevesztve, lélekszámát tekintve felére csökkenve éli napjait minden gyors és látványos változás reménye nélkül. A sokféle nép közül, akiket egy fedél alá sodort a történelem, egyedül a délvidéki magyaroknak nem sikerült semmiféle önállóságot sem kivívni maguknak. Helyzetük éppen olyan nyílt és megoldatlan, amilyen volt, ma is a trianoni döntés foglyai.

Ami pedig a szerbeket illeti, sem az ország szét hullása, sem Koszovó elvesztése semmiféle tanulsággal sem járt számukra. A Szerbiában maradt kisebbségekhez, köztük a magyarokhoz való viszonyulásuk sem változott érzékelhetően. Ma is ugyanannak a rögeszmének a foglyai, amely az újkori balkáni háborúk sorához és Jugoszlávia széthullásához vezetett. Nevezetesen, hogy ők az államalkotó nép, következésképp több jog illeti meg őket, mint amennyi jár másoknak.

Mindemellett sem jobb, sem rosszabb a helyzet, mint Romániában, Ukrajnában vagy Szlovákiában, ahol a dolgokról hasonlóképpen vélekednek. Itt is, ott is, néha hevesebben és durvábban, néha szelídebb formában folyik a magyarok elleni gyűlöletkeltés, napirenden vannak a sértegetések, gyalázkodások, atrocitások, ütlegetések. A magyar nemzetrészek pedig önmérsztő türelemmel viselik mindezt, sem az utódállamok törvényei, ill. hatóságai, sem pedig Magyarország kormánya és közhatalmi szervei nem részesítik őket semmilyen védelemben sem. A legfajóbb azonban a nagyhatalmak, jelesül az Európai Unió bünyös közönye.

Egyre csak mondogatjuk – jobbára csak magunk között –, hogy ez így tovább nem mehet! De nem történik semmi. Megy tovább minden a régi kerékvágásban, és ez vélhetően így lesz mindaddig, amíg az önrendelkezés kérdése a magyarok esetében is napirendre nem kerül.

A szerbek és Koszovó

A szerbeknél maradván – nemrégiben választások voltak Szerbiában. A választás központi témája Koszovó volt. A szerbség bölcsőjének elvesztése a közvéleményt különösebben nem érdekeli, a politikai hecckampány azonban erre épült. A szerb pártok többsége Koszovót Szerbia elválaszthatatlan részeként definiáló alkotmány mellett foglalt állást, élükön Koštunica-val. Koszovó elvesztését egyedül az LDP tartotta elfogadhatónak, vezetőjük, Čedomir Jovanović szerint el kell fogadni tényként, hogy a tartomány 1999 óta nem része Szerbiának.

A nagygyűlésen, amelynek jelszavai „Koszovó Szerbia szíve!” és „Koszovót nem adjuk, nem vehetik el tőlünk!” voltak, Vojislav Koštunica miniszterelnök mondott harcos, gyújtó hangú beszédet. – Nincs az a próbálkozás, nincs olyan hatalmas és szörnyű erő, amely bármelyik szerbet bármikor arra kényszeríthetne, hogy ne azt mondja: Koszovó Szerbiáé – harsogta. – Soha, senki nem fogja azt hallani tőlünk, hogy nem a miénk az a hely, ahol születtünk, s amelyhez államunk, egyházunk s mi valamennyien elszakíthatatlanul kötődünk! – utalt a szerb történelem koszovói gyökereire a kormányfő.

A nagyszabású demonstrációt elvben a belgrádi kormány és a parlamenti pártok szervezték, de Boris Tadić elnöknek a kormánykoalíciót vezető Demokrata Pártja, az ugyancsak kormánypárt G17 Plus és a Liberális Demokrata Párt elhatárolta magát tőle.

⁶ Hódi Sándor: *A déli végeken*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2008., 5. o.

Mindennek dacára a koszovói parlament meghozta függetlenségi nyilatkozatát, az azt megelőző és követő örömmünnepek megosztották a világ közvéleményét. Az álláspontok összehétközhetetlenek. Az egyiket Hashim Thachi, a független Koszovó (Koszova) miniszterelnöke, a hajdani gerillavezér fogalmazta meg, ami így hangzik: „Koszovót soha többé nem fogják Belgrádból kormányozni.” A másik álláspont a „Koszovó Szerbiáé”, amit nemcsak Vojislav Koštunica képvisel, hanem a választásokon politikai ellenlábasa, Tadić szerb elnök is, aki szerint „Szerbia soha nem fogja elfogadni Koszovó függetlenségét.”

A két „soha” közül az albánoké tűnik valószínűbbnek, hiszen Koszovó függetlenségének elismerésével ez a kérdés voltaképpen eldőlt. Szerbiában is lezajlottak a választások. Az ország mindvégig megosztott volt, és az is maradt. Az ún. demokratikus politikai irányzat felerősödött, a kormányzathoz szükséges megnyugtató többségre azonban nem sikerült szert tenni. De vele szemben a nacionalista szárny sem jutott döntő fölényhez. Tudnunk kell azonban, hogy a politikai különbségeknél erősebbek azok a szálak, amelyek összekötik a két politikai tábor, ez a szál pedig – Koszovó.

Fájdalmas a szerbeknek Koszovó elvesztése. Mondhatnánk erre, hogy a magyaroknak is fájdalmas volt Trianon, amikor is a szerbek ugyanolyan alapon kapták meg a Délvidéket, ahogy most az albánok Koszovót. Trianonban az utódállamok az önrendelkezésre való hivatkozással kaptak meg korábbi magyar területeket. Az önrendelkezési elv azonban felemás módon érvényesült, hiszen a magyarokat, akik az elcsatolt területeken éltek, senki nem kérdezte meg. Így kerültek szintiszta vagy majdnem szintiszta magyar városok, falvak egyik napról a másikra idegen fenntartás alá. Így veszett el Koszovó szerbek lakta része is Szerbia számára.

Trianoni példa

Szerbia hasonló helyzetben van ma, mint a megcsontított Magyarország volt Trianon után – mondják sokan. Hasonlóak voltak az első reakciói is. Jövőjét arra a lapra alapozza, hogy „mindent vissza!” – függetlenül attól, hogy ennek mi a realitása. Nekünk ezen a téren vannak már tapasztalataink: azóta sem sikerült a román többségű Erdély, a szlovák többségű Felvidék, a szerb többségű Vajdaság „egészének” visszaszerzése, még akkor sem, amikor ennek a történelmi körülmények látszólag kedveztek. Vajon miben bízhatnak akkor a szerbek, hogy a kilencven száza-

lékban albánok lakta Koszovó egyszer visszatér Szerbia kebelébe?

A mai szerb politikusok ugyanabból indulnak ki, amiből a hajdani magyar politikusok. Nevezetesen, hogy népességi arányait tekintve a történelmi Magyarországon a románok, szlovákok, szerbek a magyarokhoz viszonyítva kisebbséget alkottak, nem volt tehát joguk kiszakadni. Ezt magyarázta volna fentebb említett interjújában az amerikai újságíró Jovic is. Minthogy a szerbek Jugoszláviában többségben vannak, más népek nem élvezhetnek ugyanolyan jogokat, mint ők. Ezt mondja ma Koštunica és Boris Tadić is. Igaz, hogy Koszovón belül az 1,8–1,9 milliós albánság 90 százalékos többséget alkot, de Szerbiában a 10 milliós (államalkotó) szerbséghez képest kisebbségben vannak – vagyis nem volt joguk kiszakadni.

Amikor Apponyi Albert híres beszédében minden létező érvet felsorakoztatott a Kárpát-medence földrajzi, politikai, kulturális egysége mellett, a győztesek már régen eldöntötték Magyarország feldarabolását. Az olyasfajta kifejezések, mint az „ezeréves haza”, valószínűleg csak mélyítették magyarellenességüket. Adigra ugyanis a pánszláv propaganda eredményeként az Osztrák–Magyar Monarchia a „népek börtönének”, a magyarság pedig a kisebbségek barbár elnyomójaként tűnt fel a nyugati világban. Azonkívül a párizsi győztesek némi joggal érvelhettek a délszláv, a szlovák és különösen a román elem nagy – és egyre növekvő – súlyával.

Amikor Boris Tadić, Vojislav Koštunica vagy éppen a belgrádi radikálisok egyre csak azt hangoztatják, hogy Koszovó a szerb nemzet bölcsője, az ezeréves Szent István-i Magyarország 1920-as emlegetéséhez hasonló reakciókat váltanak ki a nyugati világban. Mindenféle történelmi érv hasztalan volt Trianonban is, és hasztalan a mostani Koszovó-vitában is. Akkor is, ma is, már a vita előtt eldőlt minden. Ráadásul a szerb érveknek ugyanaz a gyengéjük, ami a magyaroké volt annak idején. Nem tudták kezelni a kisebbségi kérdést, ahogyan az egykori közfelfogás szerint a dualista Magyarország sem tudott kiegyezni a maga kisebbségeivel. Zárójelben azért érdemes megjegyezni, hogy Európában először a többnemzetiségű Magyarország alkotott nemzetiségi törvényeket: az elsőt 1849-ben, a másodikat 1868-ban emelte jogerőre a magyar országgyűlés.⁷

Történelmi előzmények

A modern szerb állam 1815-ben alakult meg Đorđe Petrović (Karađorđe) felkelése után. Az ottomán

⁷ Für Lajos: *Sors és történelem. Magyar Forum Könyvkiadó, évszám nélkül.*

török birodalomtól részben függetlenedett hercegség a mai Vajdaság határától a mai Közép-Szerbiáig tartott. Szerbia területi gyarapodása az első, és főként a második balkáni háborúhoz köthető, a második balkáni háborút lezáró 1913-as bukaresti szerződés után területe megduplázódott, ekkor alakultak ki az ország jelenlegi déli és keleti határai. Ekkor került vissza az országhoz a középkori szerb állam területe, Koszovó is.

Szerbia az első világháborúban megszerezte a mai Vajdaság területének a javát is – leszámítva a Szerémséget, ami ekkor, illetve a világháború után létrejött Szerb–Horvát–Szlovén Királyság és az 1929-ben született Jugoszláv Királyság korszakában Horvátországhoz tartozott. A Jugoszláv Királyságban egyébként a mai értelemben nem beszélhetünk Szerbiáról, hiszen akkor az országot kilenc bántásra szakították – ezek közül kettő horvát, négy pedig szerb többségű volt.

A II. világháború után a titói Jugoszláviában a Szerémség keleti részét is Szerbiához csatolták, a bántságokat pedig eltörölték. Ekkor alakultak ki az utódállamok mai határai. Ez alól csak az 1974-es alkotmánymódosítást követő időszak volt kivétel, amikor Koszovó és Vajdaság kilenc évig széles körű autonómiát élvezett. A kilencvenes években dúló jugoszláv háborúkat a szerbség annak ellenére területi veszteségeként élte meg, hogy a hivatalos Szerbia területe sértetlen maradt. De szerb többségű területek szakadtak le a közös államról Boszniában és Horvátországban is. A modern Szerbia első területvesztése azonban Koszovó volt.

A szerbek területi és etnikai vesztesége a magyarok trianoni veszteségéhez hasonló. Elvesztették Bosznia-Hercegovinát 1 247 897 szerb lakossal (az összlakosság 31 %-a), Montenegrót 198 414 szerb lakossal (az összlakosság 32 %-a), Horvátországot 202 315 szerb lakossal (összlakosság 4,5%-a), Koszovót 173 900 szerb lakossal (összlakosság 7%-a). Maradt a Közép-Szerbia (szerb 89%) és a Vajdaság (szerb 65%).

A magyar veszteségek ismereteseek számunkra. A trianoni diktátummal az ország magyarságának 33 százaléka, (kb. 3,3 millió lakos) került idegen országokba. Nagy részük, az 1,6 milliós erdélyi, partiumi, bánáti magyar román állampolgárrá vált. A többiek Csehszlovákiához (881 ezer Szlovákiához, 185 ezer Kárpátaljához), a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz (568 ezer) és Ausztriához (26 ezer) kerültek.

A „népszaporulatra alapított önrendelkezési elv”

Miközben a délvidéki magyarokat demográfiai téren érte a legnagyobb veszteség, a koszovói albánok

demográfiai robbanásuknak köszönhetik győzelmüket. Elsősorban azzal vívták ki szabadságukat, hogy belakták a térséget, ahol laknak. Ezt sokan fel is róják nekik, köztük magyar politikusok is. Ez utóbbiak azt nehezményezik, hogy az ezeréves Magyarországot hasonló elv alapján darabolták szét Trianonban, mint most Szerbiát. A kisebbségek természetes szaporulatuknak köszönhetően megváltoztatták a demográfiai arányokat, majd a politikai határokat is. Őva intették a magyar kormányt és az ellenzéket Koszovó függetlenségének elismerésétől, mondván, hogy Koszovó elismerésével a magyar kormány „visszamenőleg igazolná” a trianoni és párizsi békediktátumok érvényességét. Meglátásuk szerint ugyanis a népek és országok sorsát nem lehet a „népszaporulaton nyugvó önrendelkezési elvre alapozni”.

De vajon miért ne lehetne? Miért kell kárhozható az albánokat azért, ami a javukra írható? A gyarapodásnál miért lenne haladóbb, előremutatóbb valamely nép pusztulásához, kihalásához vezető nemzetpolitika? Miért kellene a nemzetközi joggal ez utóbbit jutalmazni?

Való igaz, hogy az albán demográfiai robbanás egy 1912-ben az Albán Klánok Szövetsége Prizreni Kongresszusán hozott döntésnek az eredménye. Az albán nemzet akkori vezetői úgy döntöttek, hogy támogatni fogják a sokgyermekes családokat, és ezt mindenkinek előírják. Kvótákat határoztak meg arra vonatkozóan, hogy a törzs, a klán hány gyermek után köteles támogatni a családot élelmiszerekkel, ruhanevel, pénzzel. A klánok vezetői arról is döntöttek, hogy támogatják a gyerekek iskoláztatását, amennyiben azok szorgalmasak és tehetségesek, és a támogatás kiterjed az alapképzéstől a külföldi egyetemi tanulmányokig.

És ez a nemzetpolitika működött és ma is működik. Az albán családokban, még a városi értelmiségiek esetében is, ma is tradicionálisan sok gyermek van, ezért nőhet az albánok aránya Szerbián belül, de Macedóniában és Crna Gorában is. Ez a gyarapodás, amennyiben nem sikerül Szerbiában, Macedóniában, Montenegróban megfelelő életszínvonalat biztosítani, újabb feszültségforrásokat vetít előre. A megoldás – ahogyan A. Sajti Enikő, a Szegedi Tudományegyetem Történeti Intézetének egyetemi tanára nyilatkozta egyik interjújában – nem az albánok elűzése, nem a tömeges kivándorlás, hanem a minden kisebbség számára fontos életszínvonal, értékrend és jövőkép megteremtése.

A népszaporulatra alapított önrendelkezési elvet felesleges kárhozható, veszett fejsze nyele lenne a magyar nemzetpolitikát erre a tagadásra alapozni. Az őshonos európai népek, pl. a skótok, katalánok, baszkok, korzikaiak stb. önálló államhoz való jogát a jö-

vőben aligha lehet elvitatni, ezt azonban meg is kell érniük, demográfiai értelemben talpra kell állniuk. Vonatkozik ez az elcsatolt magyar nemzetrészekre is.

A politikai rendező elvek zűrzavara

Sajátos fintora a történelemnek, hogy jelenleg Szerbiával ugyanazt az igazságtalanságot követik el a nagyhatalmak, mint Trianonban Magyarországgal, amikor a nemzetközi jog sárba tiprásával kerültek bizonyos területek Jugoszláviához, más területek Romániához, Csehországhoz, Ukrajnához. Ez lehet keserű elégtétel, vagy lehet rajta bosszankodni, ennél azonban előremutatóbb, ha megpróbáljuk a jövő irányvonalát, rendezőelveit kitapintani.

Ugy tűnik, hogy az európai határok újrarajzolóinál ma bölcsebb dolog a kisebbségi önrendelkezési elvre hivatkozni, mint a terület sérthetetlenségére. Sajnos ezt a fejleményt a magyar politika sem ismerte fel, és nem próbálta meg a maga javára fordítani. Lera-gadtunk a területi sérthetetlenség elvénel, még mindig a „többségi népesség” jogalapján viszonyulunk Trianonhoz, és ezen az alapon viszonyulunk a szerbek tragédiájához is.

Nem szolgál mentségül számunkra, de valamelyest magyarázza a dolgokat, hogy a nemzetközi politikában sem egyértelmű a helyzet a vezérelvek szempontjából: hol az önrendelkezési jogon, hol a területi sérthetetlenségen van a hangsúly. Koszovóval kapcsolatban az önrendelkezési elv érvényesült, a széteső Jugoszláviával kapcsolatban azonban még más volt a helyzet. Valamennyi politikai tényező azon volt, hogy az egykori köztársaságok határai a függetlenné válás után is sérthetetlenek maradjanak. Ezért ragaszkodott – és ragaszkodik ma is – a nemzetek közössége az egységes Bosznia–Hercegovina „területi integritásának” fenntartásához, holott ez az egység nyilvánvaló politikai fikció.

A rendezőelvek következetes alkalmazásával tehát – erre Jugoszlávia ékes példa – még bajok vannak. A tendencia azonban – és erre Koszovó a példa – az önrendelkezési elv irányába mutat.

Koszovó (nem?) precedens

Koszovó függetlenné válása kapcsán számtalanszor elhangzott és elhangzik, hogy Koszovó nem lehet precedens más elnyomott népek számára. Ezzel kapcsolatban csakugyan érdemes eljátszani a gondolattal, hogyan festene Európa térképe, ha minden függetlenségre törekvő népcsoport követelné – és kivívna – magának ugyanazt a jogot, amit az albánok. És vajon – az albánok példáján felbuzdulva – miért ne követhetnék mások is? Ki, és milyen alapon tilthatja

ezt meg nekik? Ki vitathatja el, hogy minden népcsoportnak joga van saját jövőjének meghatározására?

(...) hogyan festene Európa térképe, ha minden függetlenségre törekvő népcsoport követelné – és kivívna – magának ugyanazt a jogot, amit az albánok?

Ha a szerbiai albánoknak joguk volt kikiáltani a maguk „önálló, szuverén és demokratikus” államát, akkor miért nincs joguk ugyanerre (vagy valami hasonlóra) a boszniai szerbeknek vagy muzulmánoknak, a macedóniai és montenegrói albánoknak, vagy akár az erdélyi, felvidéki és vajdasági magyaroknak? És sorolhatnánk tovább.

A fejlemények kiszámíthatatlanok. Sokan attól félnek, hogy az elszakadási mozgalmak végkimenetelükben a nemzetek újraegyesülésének lehetőségét vetítik előre. Az albánok mozgalma az összes balkáni állam egyesülését ígérheti. A szerbek előbb-utóbb létrehozzák majd Nagy-Szerbiát. A Trianonban szétszakított magyarok (valamilyen formában) újra egymásra találnak. És így tovább.

Elképzelhető, hogy Koszovó függetlensége dominóhatást vált ki. Így vélekedik erről Thomas Fleiner svájci jogászprofesszor is, aki szerint Koszovó esetében a nemzetközi jogot „semmibe vették”, akárcsak az ENSZ BT határozatait, hiszen Koszovó függetlenségét egyoldalúan, Szerbia hozzájárulása nélkül kiáltották ki. A világszervezet 1999. júniusi, 1244-es számú határozata Koszovó esetében széles körű autonómiát és önkormányzatot irányoz elő, függetlenségről, önálló államról azonban szó sincs. Az amerikaiak és a nyugati országok többsége szerint azonban ezek a dokumentumok elévültek, árnyaltabban fogalmazva: a balkáni fejlemények és a tények már meghaladták az 1999-es határozat időszerűségét.

Vannak országok, amelyek – tartva az esetleges következményektől – hevesen tiltakoznak, hangoskodnak, elítélően nyilatkoznak, ennél azonban egyelőre többre nem nagyon ragadtatják magukat. Aligha meglepő, hogy nemtetszésüknek rendre azok az országok adnak hangot, amelyek érintve érzik magukat. Az oroszok, románok, szlovákok, spanyolok, görögök, ciprusiak stb. számára rémálom saját belpolitikai helyzetükbe belegondolni: mi lesz, ha az ott élő kisebbségek a talpukra állnak, és egy napon a terrorcselekményektől sem riadnak vissza, hogy érvényt szerezzenek önrendelkezési jogaiknak.

Tetszik vagy nem tetszik, Koszovó függetlenségének kikiáltásával Európa válaszóhoz érkezett. Nemcsak azért, mert Koszovó az önrendelkezési törekvések új hullámának a kezdetét jelentheti, hanem mert – erre mintegy válaszreakcióként – a nemzetállami nacionalista indulatok is felerősödhetnek. Fé-

lelmükben a kisebbségeket elnyomó államok igyekeznek szorosabbra fogni a gyepőt, ami viszont az etnikai mozgalmak erősödését gerjeszti.

Ebből a bűvös körből nehéz lesz kitörni. A leginkább még az lenne előremutató, ha Koszovó függetlensége precedens értékű lenne, ami nem feltétlenül az elszakadások, megannyi önálló kis állam létrejöttének sorozatát jelentené, hanem a *kisebbségek helyzetének huszonegyedik századi szintű rendezését*. Erre vonatkozóan nincs recept, talán nem is lehet egységes rendezési elvet alkalmazni, hiszen ahány kisebbség, ahány nemzetiség, annyiféle sajátosság és igény. Ennek ellenére az önkormányzatiság lehet olyan elv, amelyet különböző mértékben és formában érvényesíteni lehetne, s amely mentén megoldható lenne a kisebbségek helyzetének történelmileg elodázott rendezése.

Koszovó függetlenné válásával új szelek kezdenek fújdogni az egykori kisantant-országokban is. Ma már sem a szerbek, sem a szlovákok, sem a románok nem idegenkednek annyira a kulturális és oktatási autonómia megadásától, mint korábban. Félő azonban, hogy mire megbarátkoznak a gondolattal, a kulturális autonómia a kisebbségek számára kevésnek fog bizonyulni. Az idő azoknak dolgozik, akik felismerik a helyzetet, és sarkukra mernek állni. A magyarok, sajnálatos módon, ahelyett, hogy felhasználnák a kedvező politikai széljárást, inkább hátrálnak, kibúvókat keresnek, áltatják magukat, külső segítséget várnak.

A koszovói albánok összefogását és küzdelmét nem említhetjük egy napon a kisebbségben élő magyarok autonómiatörekvésével. Ez utóbbi ugyanis nem egyéb erőtlen tiltakozásnál, amelyben több a lemondás, mint a helyzet változtatására irányuló valós szándék. Ellentétben az albánokkal, akik fegyveres harcot folytattak szabadságukért, a magyarok részéről egy demonstrációra sem telik, ezért nem sikerült felhívni a világ közvéleményét helyzetükre. Úgy látszik, megfáradt nép vagyunk, amelynek a hangját sem hallani.

Ki kivel van?

Az önáltatás abból is látszik, hogy a magyarok felsemés módon viszonyulnak Koszovóhoz. Sokan az albánokkal vannak, hiszen a kisebbségben élő magyarokat látják bennük, osztoznak az örömeikben, büszkéek rá, hogy legalább ők megvalósították az álmukat. Mások inkább a trianonihoz hasonló traumát

átélő szerbekkel érznek sorsközösséget. Megértéssel fogadják, hogy félmillió ember dühöng és tiltakozik Belgrád utcáin. Úgy érzik, hogy a hol felcsapó, hol alábbhagyó indulatok áttételesen a magyarok érzésvilágáról szólnak, magyarán a szerbek helyettünk is tiltakoznak.

Függetlenül attól, hogy ki kinek drukkol, a szerb Trianon a magyarságnak számos tanulságot kínál. Először is azt kell tisztán látni, hogy a délvidéki magyarság a legnagyobb vesztese az elmúlt időszaknak.⁸

Kilátásaink

Kik és hogyan alakították a balkáni történelmet, részleteiben talán soha nem fogjuk megtudni. Titkosszolgálatok, diplomaták nyilvánosságot sohasem látott állásfoglalások alapján tettek és teszik a dolgukat. Talán azon vannak, hogy súlytalan kis egységekre darabolják a térséget, és ezt mi az önrendelkezési törekvések támogatásának véljük. Talán ez is a megoldás, így legalább egyik népnek sem lesz oka rárontani a másikra.

Felhevült szónoklatokban el-elhangzik, hogy az önvédelmi harcban ne legyünk szerények. „Ne érjük be holmi kettős állampolgársággal és ingatag autonómiákkal, hanem hajtsuk végre a trianoni revíziót, s szerezzük vissza elbitorolt, gyönyörű országunkat. Bátorssággal, tisztességgel, szeretettel és szorgalommal teremtsünk itt egy olyan világot, hogy csodájára járjanak mindenféle nációk.”⁹

Ingatag autonómiák? Hol vagyunk mi az autonómiáktól? Az alacsony természetes szaporulat és a nagyarányú betelepítés következtében a határon túli magyarság demográfiai kilátásai több mint aggaszóak. Számarányuk – a nemzettudat károsodása és a politikai megosztottság következtében – hathatós érdekérvényesítésre sem elegendő. Pártjaik elvesztették hitelüket, politikai képviselőik régi motorosok kezébe került, a magyar választópolgárok többsége pedig hiú reményekkel áltatva magát többségi pártokra adja le voksát.

Aki nagyot markol, keveset fog

A XIX. századi nemzetébredések után most a függetlenségre törekvő népcsoportok mozgalmának lehetünk tanúi. A területhódításoknak nem sok esélyük van. A demokratizálódás azonban távlatilag kedvez a szeparatista mozgalmaknak, a régiók távlati szu-

⁸ Szabó Z. László: *A szerb Trianon. Magyar Hírlap, 2008. január 15.*

⁹ Siklósi András: *A Kárpát-medence magyarsága csak együttesen, összefogva védekezhet az öt ére támadások, gyalázkodások ellen! A beszéd elhangzott 2008. ápr. 2-án a budapesti Külügyminisztérium előtti tüntetésen.*

verénítésének, az autonómiák létrehozásának, és egy-egy nemzet új alapokon történő integrációjának. Nem valószínű, hogy valaha is sikerül visszaállítani az I. világháború előtti állapotokat. Bizonyára nem is jutnánk vele előbbre, hiszen azért hullott szét, mert megoldhatatlan feszültségek terhelték. Nyilvánvaló azonban, hogy tágabb értelemben egész Európa tartós békéje, fejlődése attól függ, hogy az itt élő népek megkapják-e a teljes önrendelkezést minden téren. Lehetséges, hogy a sors iróniája folytán, annak az elvnek köszönhetően kerülhet sor a Trianon okozta sebek gyógyítására, a magyarság egységének helyreállítására, amely miatt egykor szétdarabolták.

Ennek a kivárása azonban nem elegendő. Az önrendelkezés, az autonómiák, az önállóság önmagában véve nem jelentenek semmit. A népesség száma, a terület nagysága, sőt az ország gazdagsága sem számít sokat, ha az emberek lelke sérült, ha nincs életkedvük, ha nem kívánnak utódokat, ha maguknak élnek, és nem akarnak továbbmenni az erős, életrelévő népek útján. Azzal, hogy az európai népek – az albánokat kivéve – lemondtak gyermekeikről, elfogadták a nyugati civilizáció hanyatlását, egyesek szerint civilizációjuk halálának 21. századi időpontját is.¹⁰

Farkasveremben

Trianon nagy erkölcsi és politikai csapda számunkra. Palotás Zoltán találó kifejezésével élve – *Farkasverem*.¹¹ Kimondhatjuk-e, hogy Trianonról mit tartunk igazságnak, anélkül, hogy figyelembe vennénk azt a világpolitikai erőteret, amelyben élünk? Meg lehet-e írni az igazat? Kimondható-e, hogyan, milyen indítékok alapján került rá sor, milyen hatással volt és van a magyarság életére, és milyen nyílt és burkolt üzenetet hordoz magában a jövő szempontjából?

Trianon témája annyira összetett, hogy több oldalról, különböző tudományterületek felől kell elemezni, megközelíteni, körüljárni. A tudományos igényű elemzések igyekeznek történelmi tényekre, földrajzi, etnikai, geopolitikai adatokra támaszkodva bővíteni ismereteinket, és ezek birtokában minden kiművelt emberfőnek joga van arra, hogy véleményt alkosson a dolgok állásáról. De vajon az érintett tudományok – a történelem, a közgazdaság, a szociológia – uralkodó irányzatai a hatalmat gyakorló politikai rendszerekben kimondhatják-e az igazságot? Különösebb tudományos ismeretek, speciális szakmai képzettség nélkül is lehetőségünk van elgondolások és következtetések

levonására. Ehhez azonban időről időre helyükre kellene tenni a történelem kiforgatott, elhallgatott eseményeit, vissza kellene adni a szavak, fogalmak eredeti, valódi, igaz értelmét, meg kellene állapotodni a sorskérdésekben, a magyar szempontok, érdekek helyes értékelésében, a társadalom többségének véleménye kellene, hogy tükröződjön a jövőre irányuló célkitűzésekben.

Az igazság kimondásával szemben hatalmas ellenérdekek működnek a háttérben. Trianon még ma is a tabutémák sorába tartozik. „Ezt a problémakört, mint holmi antigént, antitestet, úgy löki-taszítja ki magából politika, a sajtó, a tudomány, a közgondolkodás.”¹² Jobbára az irodalom és művészet is. Az egyenirányított média és társadalmi kommunikáció ellenére ugyanakkor szerencsére már sokszor szóba kerül, könyvek, tanulmányok jelennek meg róla. Ezek azonban jellegüket tekintve többnyire afféle demonstrációk, vádiratok, szembeszegülés a nagypolitikával, kormányzással, törvényhozással, a közgondolkodással.

Trianon farkasverem, mert miközben fogva tartja tudatunkat, és gúzsba köti gondolatainkat, összekuszálja, egymásba gubancolja, elzárja előlünk a területvesztésnél is súlyosabb problémákat. Olyan új veszedelem hatalmasodik el a civilizált világban, amely békés viszonyok közt is minden eddigi háborúskodásnál nagyobb pusztítással fenyeget – figyelmeztet Fekete Gyula. Ez pedig a jövő megrablása, kizsákmányolása, fölélése.

(...) Trianon farkasverem, mert miközben fogva tartja tudatunkat és gúzsba köti gondolatainkat, összekuszálja, egymásba gubancolja, elzárja előlünk a területvesztésnél is súlyosabb problémákat.

Trianon nehezen kiheverhető tragédia a magyarság számára. „A trianoni békekötés nemcsak a területeinket, gazdasági lehetőségeinket és magyarjaink millióit vette el, hanem erőszakosan kettévágta a nemzetet válásunk akkor már évszázadok óta tartó folyamatát. Mintha megtörte volna a nemzetnek a jövőbe vetett hitét és a bizalmát önmagában.”¹³ Raffay Ernő helyénvalóan mutat rá, hogy nemcsak területablás történt Trianonban, hanem lélekcsönkítés is. A történelmi dokumentumok, levéltári források, egykori beszédek, levelek, tervezetek, cikkek alapján tudjuk, kik és hogyan vettek részt Trianon előkészítésében és a békeparancs ránk kényszerítésében. De ki tudná megmondani, ki fogja kibogozni, „melyik hatalmi tényező

¹⁰ Patrick J. Buchanan. *A Nyugat halála*. 110.o.

¹¹ Dr. Palotás Zoltán: *A trianoni határok*. Interedition, Budapest, 1990.

¹² Fekete Gyula: *Véreim, magyar kannibálok! Vitairat a jövő megrablásáról*. Püski, Budapest, 1992.

¹³ Raffay Ernő: *Trianon titkai avagy, hogyan bántak el országunkkal...* Tomado Danneniya. Budapest, 1990.

volt a főbűnös a magyarság békebeli – de mindkét világháborúnál súlyosabb – pusztulásában”?¹⁴

Dilemmák

Dilemma előtt állok, hogy kimondjam-e mire gondolok. Ismerjük Kossuth Lajos intő szavait. „Nemzetnek lehet elnyomást tűrnie, de (...) mert valamely jogát nyomban nem képes megvalósítani, nem szabad arról önként, örök időkre lemondani.”¹⁵ Az, amit a nemzet legnagyobb tragédiájának tartunk, elvileg gyógyítható, idővel orvosolható. Sokkal nagyobb veszélyt hordoz magában az a modell, amely a modern civilizációval együtt hódít, és amelynek az Európai Közösséghez újonnan csatlakozott államok mindenáron szeretnének megfelelni. Szinte áttekinthetetlenül bonyolult kérdéskör. A kórismét Fekete Gyula így fogalmazza meg: a kórokozók magát a társadalmi újratermelést támadják meg, a társadalmi együttélést szűkítik, károsítják, gátolják, és teszik fokról fokra lehetetlenné.

Újra kell gondolnunk, hogy mit hoz számunkra a Nyugattal való szoros összefonódás. Úgy tűnik, hogy megint csak a „kereszténység védelméért”, az Európai Közösségért, a nyugati civilizációért való újabb és újabb áldozatvállalást. Felmerül a kérdés: nem felesleges-e ez az áldozatvállalás? Európa népei sosem hálálták meg a magyarság történelmi szerepvállalá-

sát, és éppen fénykorukban – a trianoni döntéssel – halálos csapást mértek Magyarországra. Vajon változott-e azóta a Nyugat viszonyulása Magyarországhoz? Szívén viseli-e az Európai Közösség Európa legnagyobb lélekszámú kisebbségének, a Kárpát-medencében hét országba szétszórt magyar nemzetrészeknek a sorsát? Tett-e, akár egyetlen gesztust is, helyzetük javítása, rendezése érdekében?

Újra kellene gondolnunk azt is, hogy miközben a Szent István-kultusz szellemében egy keresztény Magyarországon gondolkodunk, hogyan lehetne ezt összeegyeztetni a kereszténytelen felfogással (lelkülettel), melynek szellemében egy-két évtized alatt több mint 7 millió abortuszt követtek el magyar anyák, magyar párok, magyar családok.

Lesújtó dilemmák ezek. Számos más gondunk-bajunkkal együtt azonban ezek is szervesen hozzákapcsolódnak a Trianonban elszenvedett traumák értelmezéséhez, mint ahogyan megkerülhetetlenek egy olyan nemzettudat kimunkálásában, amely nemcsak igazságtételt akar a múlt vonatkozásában, hanem ugyanakkor távlatot kínál számunkra a jövő szempontjából: véget vet a demográfiai erózióknak, megszünteti a kivándorlás okait, vonzó perspektívát jelent nemcsak a magyaroknak, hanem a térségben élő más népek számára is, és ezzel mérsékeli vagy megállítja az asszimilációt.

¹⁴ Fekete Gyula: *id. mű.*

¹⁵ Raffay Ernő: *id. mű.*